

Kring femtio svenska försäkringsmärkesmän*

av fil. dr **Karl Englund**, Stockholm

För oss som är intresserade av litteratur finns dels texten, dels texten om texten. Texten är givetvis det primära, kärnan i läsoplevelsen. Men hur skall texten om texten se ut? För ett eller annat decennium sedan florerade en litteraturvetenskaplig skola som menade — och levde efter devisen — att texten om texten till hundra procent borde handla om texten som sådan och inte om författaren eller om sådana yttre faktorer som påverkat författaren när han avfattade sin text. Close reading, inte tvättnotsors mångfald och innebörd!

Detta snäva och estetiserande synsätt har nog aldrig vunnit så många proselyter utanför de mycket specialiserade specialisternas krets. Ty för läsaren i gemen kan det vara både roligt och berikande att ta del av vad upphovsmannen själv eller andra har att komma med i form av något slags kringsnack. Thomas Mann utgav 1947 en roman med titeln *Doktor Faustus*. Den anses utgöra en höjdpunkt i hans författarskap — men utläggningen av den tyske tonsättaren Adrian Leverkühns liv som sinnebild för tyskt väsen och tysk tragedi är inte helt lättillgänglig. Därför var det en välgärning mot läsarna att Manns nästa bok fick heta och handla om *Die Entstehung des Doktor Faustus*. Den var inte bara givande i största allmänhet utan gav också en rejäl puff när det gällde intresset för och förståelsen av *Doktor Faustus*.

Alla andra jämförelser åsido är det med de tankarna i bakhuvudet jag åtagit mig att kåsera litet kring den bok av min hand som utkom till Skandischefen Björn Wolraths femtioårsdag i juni i år och som bär titeln *Skandiamän och andra försäkringsmän 1855—1970*.

En del av er har läst min bok, andra inte. Med tanke på den sistnämnda gruppen skall jag inledningsvis yttra mig litet om uppläggning och bakgrund. När den sträckan är avverkad skall jag fördjupa mig något i den genre det här gäller och i bokens syfte utöver att vara en hyllningsskrift. Därefter tar jag tag i representativitetsproblematiken. Vilka kom med — och varför?



Karl Englund

De läsare som hört av sig har i stort sett varit överens med författaren såväl när det gäller faktabeskrivning som när det gäller karaktéristiker. Dock har man på sina håll satt frågetecken i kanten för fem av de biografiska studierna. Det gäller först och främst studien

*) Underlag för föredrag hållet i Svenska Försäkringsföreningen den 13 oktober 1993.

över inspektionschefen O.A. Åkesson. Den materia det här gäller är så komplex att den kräver reträtt och förtydligande i relativt stort format — vilket därför tills vidare får anstå. Men när det gäller vad jag skrivit om Gustaf Håkansson och Alvar Lindencrona å ena sidan och om Karl Englund senior och Sven A. Lovén å den andra skall jag både referera och bemöta kritiken här och nu. Avslutningsvis skall jag så ta upp några aspekter på dåtid och nutid — det är mycket som förändrats under årens lopp och som kan vara värt en kommentar.

Uppläggning och bakgrund

Nu först emellertid sålunda boken som sådan och i och för sig! Den består av en inledning på fjorton sidor betitlad *Samhälle och försäkring*, varefter följer femtio biografiska studier över lika många framstående försäkringsmän, av vilka den äldste var född 1803 och den yngste 1910. Inledningen är avsedd som en referensram till de biografiska artiklarna. Där ges besked om den ekonomiska utvecklingen rent allmänt i Sverige under den aktuella perioden. Den var makalös och gav ständigt större utrymme för och behov av försäkring. Vidare beskrivs företagsstrukturen i stort och då främst i form av tre större tabeller, en för 1900, en för 1930 och för 1959. Var respektive företag befann sig på rankinglistan kan ju vara av ett visst intresse för synen på företagsledaren. Omfånget på de biografiska artiklarna varierar mellan tre och tio sidor och avses åtminstone grovt spegla vederbörande försäkringsmans betydelse eller i varje fall det intresse som bör tillmätas honom.

Hur kom det sig så att just jag och just då skrev den bok som saken här gäller? Slumpens skördar mycket mer än målmedveten strävan. Jag hade valt historia som huvudämne för mina högre akademiska studier. Jag studerade här i Stockholm och skrev på en avhandling om Stockholmsområdets expan-

sion decennierna kring 1900 — och kom så på kant med min professor. Jag vände mig då till en annan professor, Sten Carlsson i Uppsala. Jag framförde en förfrågan om det gick bra att disputeras för honom i stället. Det gjorde det. Ett kruz var emellertid *my thesis in progress*. Den ansågs alltför intimt knuten till professuren i stads- och kommunalhistoria i Stockholm för att den skulle passa in i den nya bilden. Vad skriver jag om då, undrade jag. Du kan väl ta tag i arbetarförsäkringsfrågan, propulerade Carlsson. Viktig, men ännu nästan helt outredd, summerade förslagsställaren.

Sagt och gjort. 1976 disputerade jag på avhandlingen *Arbetarförsäkringsfrågan i svensk politik 1884—1901*. Vad kunde man då få ut av ämnet? En hel del. Under 1800-talets två sista decennier strävade man på sina håll intensivt efter att få till stånd i varje fall något slags svensk socialförsäkring. Man tänkte då främst på industriarbetarna, men även andra grupper var aktuella i sammanhanget. Två stora statliga utredningar arbetade i var sin omgång med frågan. Men när det kom till proposition var riksdagen obevlig. Det ena nederlaget efter det andra följde för reformvännerna. Vad låg då ytterst bakom dessa strävanden, och varför kom man ingen vart, frågade jag mig. Bakom låg tankeprodukter och reformer i Centraleuropa som i många hänseenden saknade relevans för det svenska agrarsamhället, blev svaret. Det låter kanske inte så märkvärdigt, men det skulle ju också ledas i bevis.

Så stod jag där på gatan med examensbeviset i ena handen och just ingenting i den andra. Under några månader präglade av mild absurdism undervisade jag i Adolf Fredriks Musikgymnasium här i Stockholm. Inte sällan hände det att ena halvan av klassen var på körövning och nästan hela andra halvan sysselsatt med ensemblespel av något slag. Jag återhämtade mig därför under ordnade former från avhandlingsförfattandets vedermodor,

FÖRSÄKRINGSHISTORIK

samtidigt som jag prisade mig lycklig över att slippa sätta betyg på den monumentala okunghet som präglade flertalet elever, i varje fall i mina ämnen. Mitt förordnande utlöpte nämligen den 1 april, en omständighet som knappast kunde ses som en slump.

Redan dessförinnan hade emellertid en kontakt etablerats mellan mig själv och Skandia. En dag fick jag för mig att hälsa på mina gamla arbetskamrater på Stockholms stadsarkiv. En av dem stack fram en arkivförteckning under min näsa. ”Har du skrivit om försäkring? Här har du något om försäkring!” Det var ett par arkivförteckningar som upprättats i Skandia och som i det ena fallet gällde de drygt ettusen volymer bolagsstämmo- och styrelseprotokoll vilka genom ca femtio direkta eller indirekta fusioner hamnat i företaget, i det andra fallet Svenska Tarifföreningens väldiga arkiv, över vilket Skandia förbarmat sig.

Det här var intressant. Under avhandlingsarbetet hade jag stött på flera målsmän även för den enskilda försäkringsverksamheten — men hade haft märkvärdigt svårt att få fram mera djupgående fakta om dem. Fanns här något att spinna vidare på?

Så en dag inte långt därefter — sedan jag tagit farväl av de tre elever som behagat syssla med annat än musik under dagens avslutande lektion — gjorde jag en avstickare till Skandia. Jag började i Historiska arkivet där jag stötte samman med en lika nervös som förbindlig arkivarie, jag fortsatte till avdelningschefs nivå på tre trappor och jag avslutade mitt besök på sex trappor i det som då liksom nu får betraktas som maktens boningar i företaget. Där satt (och sitter fortfarande) direktör Olle Kellerman. Man hade för all del funderat på att få till stånd något slags framställning av framför allt fusionsprocesserna åren kring 1960 — men ingen författare hade dittills anmält sig. Här stod han ju, kunde man dock konstatera — och konstatera med ett visst eftertryck, sedan en annan Skandiadirektör,

Hans von Heijne, inkallats och avgivit sitt votum.

Ett uppdragsforskningsavtal skakades fram, och fyra och ett halvt år därefter förelåg så den ej oansenliga volym som fick titeln *Försäkring och fusioner 1855—1980* och som väl utan överord numera kan betraktas som standardverket för alla de svenska forskare som sysslar med ekonomisk-historisk forskning med försäkringsanknytning.

Ytterligare fyra och ett halvt år senare stod jag just här i Skandiasalen och höll ett föredrag vid Svenska Försäkringsföreningens årsmöte 1986, ett föredrag som bar rubriken *Märkesmän inom äldre svensk försäkringsverksamhet* och som grundade sig på en liten skrift som min far Karl Englund senior utgivit 1945. Jag hade bearbetat och utvidgat hans framställning — och samma år kunde också den trogne NFT-läsaren avnjuta den nya versionen.

Jag hade redan då tänkt mig en utvidgning även fram i tiden, men annat kom emellan — tills det rätta tillfället inställde sig. I juni 1993 skulle den genomsympatiska men också hårt prövade — vi vet alla hur och varför — Björn Wolrath passera halvsekelgränsen. Han borde få en hyllning av mer extraordinärt snitt. Det ansåg såväl styrelse som företagsledning. Gärna en hyllningsskrift, och gärna en hyllningsskrift med uttalad försäkringsanknytning. Det blev boken om Skandiamännen och de andra försäkringsmännen — även *andra* försäkringsmän som en markering av Skandias fordomdags utomordentligt betydelsefulla insatser i allt som kunde betraktas som branschgemensamt.

Genre och syfte

Min bok är emellertid långt ifrån någon solitär. Dess försäkringsmannaporträtt faller in på en skala mellan det mycket kortfattade, som exempelvis den redan nämnda lilla boken om märkesmännen, och det relativt utför-

FÖRSÄKRINGSHISTORIK



Juristerna var med ända från början, men det skulle dröja länge innan den litet löst bolagsanknutne ombudsmannen blev anställd tjänsteman; den scenväxlingen var avslutad först på 1940-talet.

Författarens favorit blev också — att döma av en hel del läsarreaktioner — läsekretsens favorit. **Ebbe Jacobsson** (1902 — 1973) var under flera decennier chefjurist i Skandia men också "den man som mer än någon annan representerar det bästa inom vad man skulle kunna kalla

de svenska försäkringsbolagens rättskultur". Hans "tio punkter" lever än i dag kvar i form av tre huvudregler och sju tumregler för liberal och korrekt skadereglering.

Till detta kommer att Jacobsson mot slutet av sitt liv blev en mycket uppbyren universitetslärare inom de delar av civilrätten som vetter mot försäkring — med juris dokortiteln honoris causa som synlig erkänsla såväl för högklassigt författarskap som för pedagogiskt nit utöver det vanliga.

Han var i ordets bästa mening en man för sig — och det även i trafiken. Medan företagets verkställande direktör transporterades i en Lincoln Continental med jättelika fenor — ett verkligt dollargrin — förflyttade sig Jacobsson smidigt i den alltmera tätande Stockholmstrafiken på en Vespa, på bilden jämte förare i startgröparna utanför Skandias huvudkontor fram till 1965 med adress Mynttorget 1 (och med Kungl. Slottet som närmaste granne).

liga som biografiska essäer av exempelvis Frans G. Bengtsson och Per Erik Wahlund. Mina närmaste förebilder har emellertid varit två andra författare, nämligen Sven Stolpe (f. 1905) och Stig Strömholm (f. 1931). Det gäller i första hand formatet — men också, tror jag, inriktning och syfte.

1980 utkom Stolpe med en bok — en av oräkneliga — som kort och gott fick namnet *40 svenska författare*. På 240 dubbelspaltiga sidor i rätt stort format, av vilka texten upptar halva utrymmet och reproduktioner av porträttmedaljer och andra illustrationer halva — skriver Stolpe sålunda om fyrtio svenska författare. Första paret ut är den heliga Birgitta och Georg Stiernhielm, sista paret ut Gunnar Ekelöf och Erik Lindegren. De olika författarna presenteras i kronologisk ordning. Kortfattade biografica varvas med redovisningar av de viktigaste verken, med kommentarer av mer eller mindre värderande natur i släptåg.

För den som någorlunda behärskar sin svenska litteraturhistoria förefaller Stolpes urval välavvägt. Det svagaste numret i skaran är väl Sigfrid Siwertz, men om honom skrev Stolpe en gång för länge sedan en liten bok, som får betraktas som en ännu ej trettioårig litteraturvetares ungdomssynd.

Stolpes grundhållning är positiv. Han dröjer vid förtjänsterna och tar med lätt hand på sådant som ej alltid åldrats med behag. Gammal (och inte alltid helt grundlös) idiosynkراسي lyser visserligen inte helt med sin frånvaro. Han sätter Heidenstam högre än Strindberg, han ställer sig frågande inför den nimbus av näst-intill-genialitet som i mångas ögon omstrålade Eyvind Johnson. Hans värderingar är påfallande självständiga. I åtminstone ett fall låg han decenniet före sin samtid. Han ställer sig frågande inför storheten i Pär Lagerkvists senare diktning. Djupsinne eller kvasifilosofi? Kanske ändå snarare det sistnämnda, antyder Stolpe (och uttalade professor Lars Lönnroth i Svenska Dagbladet förra året).

Stolpes plattform är som framgått nationell, Stig Strömholms övervägande internationell. I de två samlingarna *Miniatyrporträtt*, med undertitlarna *Mest fransmän* respektive *Mest romantiker*, företar Strömholm en genomgång av totalt sjuttioalet liv och verk. Samlingarna som publicerades 1978 respektive 1981 fotar sig i flertalet fall på understreckare i Svenska Dagbladet men är i de fallen i regel omarbetade före publiceringen i bokform. Omfånget per porträtt är vanligen fem à sju trycksidor i mindre format.

De bägge författarna är inte bara till inriktning utan även som typer rätt väsensskilda. Stolpe går vanligen rakt på sak, medan Strömholm i likhet med Einstein anser att den mest vägvinnande sträckan mellan två punkter inte nödvändigtvis behöver vara den räta linjen. Stolpes stilkonst kännetecknas av ett lätt flyt, medan Strömholms stilkonst — utstuderad men i regel också effektiv — någon gång irriterat en och annan som inte anser att bisatser underlättar läsningen.

Men väsentligast: Här rör det sig om två bildningsentusiaster med lika djup som lätt burens lärdom, vilka på ett övertygande sätt resonerar om liv och dikt som gjort intryck på dem. Syftet är underförstått men ändå tydligt: Läs vad jag har läst och läs det med glädje och behållning!

Det bör här kanske anmärkas för dem som inte redan vet det att Sven Stolpe — för ett tag sedan tilldelad professors namn — utgör ett väsentligt inslag i svensk kulturell odling under 1900-talet men också ett på sitt sätt tragiskt inslag: han förvägrades den akademiska plattform som hade varit ett naturligt forum för hans av djupa insikter burna och medryckande pedagogik; ett i sanning sorgligt inslag i svensk universitetshistoria.

Desto bättre har det gått för Stig Strömholm, som efter en doktorsavhandling av franska dimensioner (och till yttermera visso även avfattad på franska) tämligen snabbt blev juridikprofessor vid Uppsala universitet och

FÖRSÄKRINGSHISTORIK



Alla har vi våra diversioner, och för en både cerebral och handlingskraftig typ som **Tage Larsson** låg naturligtvis schackspelet och engagemanget i Svenska Schackförbundet nära till hands. Annars delades nästan alla dygnets osedvanligt många vakna timmar mellan Skandia och branschen i stort å ena sidan och den medicinska forskningen å den andra. Skandias livchef under decennier satte sin prägel lika mycket på det egna företaget som på branschen — den dynamiska och dominerande framtoningen vilade på en solid grund av vetande såväl när det gällde det mera jordnära som när det gällde det mera komplicerade.

Forskaren och medicine hedersdoktor — i botten statistiklicentiat — arbetade längs tre huvudspår: under mer än fyrtio års tid handledde han generöst och aktivt en skara doktorander och andra, vilka hade behov av fördjupat metodologiskt kunnande och kvalificerad statistisk assistens; vidare författade han tillsammans med psykiatriprofessorn Torsten Sjögren en rad monografier, oftast med någon form av humangenetisk vinkling; och slutligen utarbetade han på egen hand en i många avseenden fångslande monografi (*Mortality in Sweden*) samt ett stort antal smärre betraktelser.

Mest känd för en större försäkringsallmänhet torde emellertid Tage Larsson ha varit som ordförande i Svenska Försäkringsföreningen 1957—1974 och tillika svensk redaktör för NFT fram till 1976 — med fast hand om styråran och med god blick för vad som borde ske av det som kunde ske. Men först och främst och intensivt var han Skandiaman — varför de personliga omdömena någon gång kunde te sig aningen snäva.

nu sedan några år tillbaka även är rektor för detta det äldsta av våra universitet. Juridiken har varit hans levebröd, humaniora en intensivt bedriven sidohantering med många nummer i verkförteckningen, av vilka fler än de två här nämnda också inrymmer kortbiografier över förtjänta levande döda. Till detta kommer emellertid också en viktig roll som oförskräckt samhällsdebattör av konservativt snitt, vars tyngsta bidrag är den 1972 utgivna boken *Sverige 1972*, ett slags *Betrachtung* eines Unpolitischen som ingen annan kunde ha skrivit.

Stolpe och Strömholm har som redan antytts i ej oväsentlig utsträckning varit mönsterbildande för min egen framställning, trots att det i deras fall i regel rör sig om konstnärnaturer och i mitt eget fall med något undantag om det praktiska livets män. Men mitt syfte har varit enahanda: att förströ något — men också att medverka till att vidga och befästa perspektivet bakåt i tiden. Någon yttrade en gång att ett folk utan historia är ett folk utan framtid. Det är väl hårdraget. Men ett folk utan historia är ett på sitt sätt fattigt folk. Det gäller även försäkringsfolk.

Vad den seriöse historikern ytterst syftar till har emellertid aldrig formulerats bättre än av Sten Carlsson. Han yttrade på sin tid — och jag ansluter mig helhjärtat: ”Och det yppersta målet för all humanistisk vetenskap måste vara att leverera byggnadsmaterial, om än i blygsam skala, till samtidens världsbild.” Boken om Skandiamännen och de andra försäkringsmännen utgör ett försök i den riktningen.

Representativiteten

Sven Stolpes urval strävade mer eller mindre uttalat efter ett slags representativitet: det var de verkligt stora författarna som skulle komma i åtanke. Den problematiken har också varit min.

Femtio år och femtio försäkringsmärkesmän, det innebär ju en viss (och även avsedd) logik. Men vilka femtio?

Nu är det ju så att bokens titel är *Skandiamän och andra försäkringsmän 1855—1970*. Obestämd form sålunda. Det kan vara vilka som helst. Men mot slutet av inledningen uppställs ganska bestämda kriterier för vilka urvalet skall gälla (s. 27):

”Om nu någon tar som sin uppgift att välja ut de femtio som mer än alla andra personifierade svensk försäkring under skedet 1855—1970 — vilka bör då valet falla på? Det beror på. Anser man emellertid att försäkringshistoria inte bara är företagshistoria utan även idéhistoria är valet inte särskilt svårt. Mot en fond av tiotusentals mer eller mindre namnlösa försäkringsmän och försäkringskvinnor avtecknar sig just en skara på ungefär femtio med så pass skarpskurna profiler att det påtagligt skiljer ut dem från mängden.”

Det skulle föra för långt att redovisa urvalsprocessen i detalj. I första hand fick jag emellertid naturligtvis luta mig mot något slags fingerspetskänsla förvärvad under tidigare, mångårigt forskningsarbete. Som en potentiell felkälla framstod dock min egen Skandiaanknytning. Som ett slags motvikt företog jag därför en systematisk genomgång av Svensk Försäkrings-Matrikel från den första årgången, 1930, till den sista, 1970. Det preliminära urval som då träffades diskuterade jag med ett antal äldre försäkringsmän. Hur resonemangen flöt skall jag inte uppehålla mig vid närmare här, utom på två punkter.

Den tidigare Svea-chefen Axel Ros (f. 1901) påpekade att det i mitt urval fanns två branschföreträdare, Karl Englund senior och Karl-Gustav Hagstroem, vilka inte blivit föremål för några av de kortbiografier av framstående försäkringsmän som influerats i Svensk Försäkrings-Årsbok 1917—1974, fastän de var aktiva under en stor del av den perioden. Det gav mig naturligtvis anledning att tänka efter sär-

FÖRSÄKRINGSHISTORIK

Tabell 1

Femtio svenska försäkringsmäns fördelade på födelseår och bolagstillhörighet eller retroaktiv bolagstillhörighet samt på övriga.

Födelseår	Skandia	T-H SPP	Folksam	LF	Wasa	Övr	Tot
1801—1810	1	—	—	—	—	—	1
1811—1820	2	—	—	—	—	—	2
1821—1830	1	—	—	—	—	—	1
1831—1840	3	—	—	—	—	1	4
1841—1850	2	4	—	—	—	—	6
1851—1860	3	—	—	1	—	2	6
1861—1870	1	4	—	—	—	1	6
1871—1880	3	3	—	—	1	—	7
1881—1890	5	—	—	—	2	1	8
1891—1900	—	2	—	—	—	2	4
1901—1910	4	—	1	—	—	—	5
Totalt	25	13	1	1	3	7	50

skilt noga i de fallen — vilket befäste mig i min uppfattning att dessa två *original* verkligen förtjänade en plats i urvalet.

Ett samtal med den temperamentsfulle Tage Larsson (f. 1905) utlöste en mängd förslag på personer som gärna kunde få en plats i urvalet — den gamle Skandiamannen och medicine hedersdoktor hade känt så många och känt starkt för så många. Det fanns emellertid ingen möjlighet att vara generös i Larssons anda. I stället fick han själv — som den ende i livet — komma med. Det fanns många goda skäl till det, vilka fick väga över den ursprungliga målsättningen att endast porträtterade hänsövna personer.

En i mitt urval föranledde en syrlig kommentar från Tage Larssons sida. Den gällde Thule-chefen Ragnar Blomquist. ”Jag för min del tycker att det inte är helt ur vägen att en försäkringsdirektör kan litet om försäkring”, löd kommentaren. Här återspeglades nog emellertid mer av gammal animositet mellan

huvudkonkurrenterna Skandia och Thule än en mera vidsynt bedömning av Blomquists korta men ändå minnesvärda försäkringsmanabana.

Nu säger någon: Allt det där låter ju bra, men kan man inte leda i bevis litet mer exakt att det urval som träffats när det gäller de femtio verkligen är någorlunda representativt? Jo, det kan man — i varje fall försöksvis.

I tabell 1 har jag gjort en liten kronologisk sammanställning över hur de biograferade försäkringsmännen faller in åldersmässigt — men dessutom fördelat dem på dagens stora koncerner respektive på en grupp övriga. Antalet födda mellan 1841 och 1890 uppvisar en förbluffande jämnhet räknat decennium för decennium. Men inte heller i övrigt kan totalsiffrorna anses särskilt uppseendeväckande.

Fördelningen på koncern har skett efter huvudsaklig bolagsanknytning, om det förhåller sig så att vederbörande tjänstgjort i mer

FÖRSÄKRINGSHISTORIK

Tabell 2

Svenska liv- och sjukförsäkringsbolag. Begynnelseår, premieinkomst för egen räkning 1930 samt representerade verkställande direktörer. Mkr.

Thule (1873)	25,600	Lif-Victoria (1882)	7,000
P J Fagerström		Gustaf Håkansson	
Sven Palme		Filip Lundberg	
Gunnar Palme			
Ragnar Blomquist		Skåne	6,600
Alvar Lindencrona		Thorild Dahlgren	
Skandia (1855)	15,200	Folket (1914)	6,100
C G von Koch		Seved Apelqvist	
Elis Fischer			
Karl Herlitz		Balder (1887)	5,900
Pär Ullmgren		C N Ahlström	
Iwar Sjögren			
Pehr Gyllenhammar		Valand (1894)	5,000
		Claes Virgin	
Trygg (1899)	14,800	Allmänna Liv (1889)	4,700
Adolf af Jochnick		Edvard Phragmén	
De Förenade (1901)	13,700	Oden (1889)	4,400
Filip Lundberg		—	
Svea (1866)	13,100	Allmänna Pension (1898)	3,000
Arvid Hellberg		Karl Englund	
Pehr Gyllenhammar			
Svenska Lif (1891)	11,500	RKA-enh (HB Liv)	1,300
Johan Bäckman		—	
Framtiden (1911)	10,800	Eir (1911)	1,300
—		Filip Lundberg	
SPP (1917)	8,000	Valkyrian (1912)	400
Erik Forssman		Sven A. Lovén	
		Mac Hall	
Nordstjernen (1871)	7,700	Änke- och pupill	100
Otto Samson		—	

FÖRSÄKRINGSHISTORIK

Tabell 3

Större svenska skadeförsäkringsbolag. Begynnelseår, premieinkomst för egen räkning 1930 samt representerade verkställande direktörer. Mkr.

Svea (1866)	11,100	Gauthiod (1863)	2,300
Arvid Hellberg		—	
Pehr Gyllenhammar			
Skandia (1855)	8,700	Skandinavien (1886)	2,300
C G von Koch		Carl Stolpe	
Elis Fischer		Gunnar Palme	
Karl Herlitz		Ragnar Blomquist	
Pär Ulmgren		Alvar Lindencrona	
Iwar Sjögren		Svenska Veritas (1917)	2,200
Pehr Gyllenhammar		A T Hammarstrand	
Hansa (1905)	6,500	Brand-Norrland (1889)	2,100
A Sundén Cullberg		Gunnar Palme	
		Ragnar Blomquist	
Fylgia (1881)	6,300	Alvar Lindencrona	
Eugène Samson			
Sven A Lovén		Brand-Victoria (1898)	2,000
Mac Hall		Desamma som	
		Brand-Norrland	
Freja (1906)	5,000		
Karl Herlitz		Skåne (1884)	1,800
Pär Ulmgren		—	
Iwar Sjögren			
		Malmö (1902)	1,700
Nornan (1918)	3,800	—	
Arvid Hellberg			
		Sveriges Allmänna (1872)	1,700
Atlantica (1916)	3,300	Engelbert Rinman	
—		Axel Rinman	
		Pehr Gyllenhammar	
Ocean (1872)	2,700		
Pehr Gyllenhammar		Mälaren (1918)	1,300
		A Sundén-Cullberg	
Heimdall (1900)	2,600		
—		Iris (1914)	1,200
		Gustaf Håkansson	
Fenix (1889)	2,600		
Eugène Samson		Öresund (1890)	1,100
		N E Kihlbom	

FÖRSÄKRINGSHISTORIK

än ett bolag. Det blev då exakt hälften av de porträtterade som fick föras på *Skandia* (det vill säga *Skandia* eller med *Skandia* direkt eller indirekt fusionerat bolag). För mycket? Två omständigheter har härvidlag spelat in: Företagets/företagens ålder och — här finns onekligen utrymme för en viss subjektivitet — dess/deras förmåga att knyta till sig ledare beredda att axla ett tungt *branschansvar*. För *Trygg-Hansa SPP*:s del är andelen biografierade personer knappt en fjärdedel av det totala antalet. Det hänger samman med att de tunga enheterna i det som sent omsider skulle bli *Trygg-Hansa SPP* kom i gång senare och med full kraft först mer eller mindre långt in i vårt eget århundrade.

Endast *en* företrädare för *Folksam* — i dagsläget störst i sak i Sverige — ser mera paradoxalt ut än det egentligen är. Företaget hade efter några inledande, litet trevande år för ursprungsbolagen *Samarbete* (grundat 1908) och *Folket* (grundat 1914) endast två ledare fram till 1966: Karl Eriksson och Seved Apelqvist. Medan Eriksson får betraktas som ett gränsfall, har Apelqvist ägnats en desto utförligare betraktelse.

LF — *Länsförsäkringsbolagen* — blev ett begrepp först omkring 1970. Bland de många enheter som konstituerar dagens LF är det LF/Agria som kommit i åtanke via en eller annan omväg. Om inte Agria hette Agria så skulle det ha hetat Skandinaviska Kreatursförsäkringsbolaget — vars grundare Claes Virgin hör till de självskrivna i kretsen av de femtio, pionjär på husdjursförsäkringens område och filantrop i det mycket stora formatet som han var.

Wasa tillkom först 1987. Av de direkt eller indirekt ingående komponenterna har emellertid tre fått bidra med verkställande direktörer: Allmänna Pension med Karl Englund senior, Återförsäkrings AB Sverige med Paul Bergholm och Svenska Veritas (Vegete) med A.T. Hammarstrand.

Gruppen *Övriga* innesluter en ämbetsman och försäkringslagstiftningsentusiast (Cornelius Sjöcrona), en socialförsäkringsreformator (Anders Lindstedt), en matematikhistoriker med bl.a. försäkring på programmet (Gustaf Eneström), två inspektionschefer (P.G. Laurin och O.A. Åkesson) samt en fackpressjournalist (Åke Grenholm) och en försäkringsmatematiker med världsrykte (Harald Cramér).

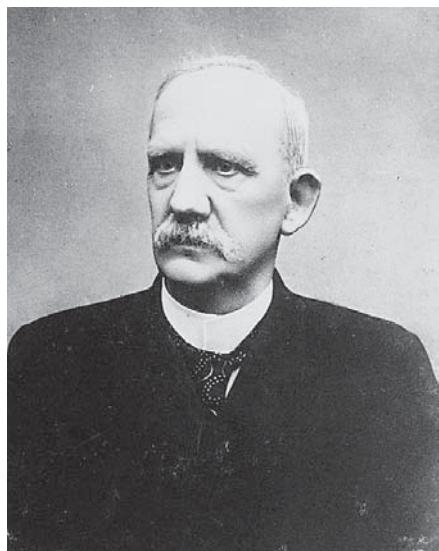
Tabellerna 2 och 3 skall inte kommenteras närmare, då de i stort sett talar för sig själva. Något dock om luckorna.

Folklivförsäkringsbolaget Framtidens vd 1920—1949 Verner Fredrikson nämns på ett par tre ställen i texten; han ansågs emellertid varken som företagsledare eller som tänkare höra till avant-gardet. Likaså är Odens verkställande direktör 1913—1929 N.J. Ekwall, sedermera chef för det sammanslagna Allmänna Liv-Oden, nämnd i texten, om än en passant. Han hade ett högt anseende, men varken liv eller verk lämnar särskilt mycket stoff åt biografikern. När det så gäller de olika RKA-enheterna, 1953 sammanslagna till en enhet och sedan 1992 under namnet Handelsbanken Liv dotterbolag till Svenska Handelsbanken, har dock dess främste tillskyndare, Skandiamannen Fabian Wrede, blivit föremål för en biografisk studie, samlingens första.

På saksidan framträder luckor för Atlantica, Heimdall och Gauthiod. Ingen av de nämnda bolagens ledande män hade sådan statur att det kunde anses befogat med en porträttstudie. Litet annorlunda förhåller det sig med Skåne och dess dotterbolag Malmö. Deras chef under tre decennier under 1900-talet, Gustaf Malmström, får betraktas som ett gränsfall, vars komplikationer dock inte skall utredas närmare här.

Hur objektiv kan man då vara när man väljer och vrakar bland en gången tids försäkringsmärkesmän? Mot bakgrund av det här

FÖRSÄKRINGSHISTORIK



Cornelius Sjöcrona (1835—1917)
"Tankeskärpa och arbetslust"



Anders Lindstedt (1854—1939)
"Socialförsäkringens fader"



Gustaf Eneström (1852—1923)
"En bibliotekarie för sig"



P.G. Laurin (1863—1935)
"Eldsjäl och underhandsagerare"

sagda skulle jag vilja svara: ganska objektiv. Men — som Gunnar Myrdal aldrig tröttnade på att framhålla — den som tror sig ha undvikta subjektivitetens vådor helt och hållet, den tror storligen fel.

Det subjektiva sätter nämligen in redan vid själva ämnesvalet.

Håkansson och Lindencrona

Fem av de femtio har som redan nämnts kommenterats i skilda riktningar av den del av läsekretsen som hört av sig till författaren. Det gäller sålunda O.A. Åkesson, till vilken jag ämnar återkomma i ett större sammanhang, och det gäller vidare Gustaf Håkansson, Karl Englund senior, Sven A. Lovén och Alvar Lindencrona.

Det som förenar Håkansson och Lindencrona är att deras företag råkade illa ut, det som förenar Englund och Lovén att de själva råkade illa ut. Har jag verkligen formulerat mig rätt i de fallen? Här och där, men inte helt.

Gustaf Håkansson (1867—1939) hörde till de många som växlade över från officersbanan till försäkringsmannabanan. Han var ursprungligen fortifikationsofficer; och det har sagts att om han inte 1909 accepterat ett erbjudande att bli chef för Lif-Victoria, så hade han i sinom tid blivit chef för sitt truppslag. Nu blev det emellertid inte så; överstelöjtnantstiteln blev definitiv, inte ett övergående fenomen.

Livet gick sin gilla gång för Lif-Victoria liksom för de svenska livförsäkringsbolagen i gemen ända fram till mitten av 1930-talet med dess räntekris och placeringssvårigheter. Då framstod plötsligt (i varje fall för de oinvidiga) Lif-Victorias ställning som prekär. 1935—1936 agerade Försäkringsinspektionen under O.A. Åkesson för att rätta till förhållanden som helt uppenbart var skeva, och ägarkretsen kring folkförsäkringsbolaget De Förenade (till vilken Lif-Victoria hörde) ryckte in för att få till stånd en nyordning. Vid bolagsstämman 1936 avgick så Håkansson med pension,

och mot slutet av året inträdde De Förenades vd Filip Lundberg som vd även i Lif-Victoria. Den dom som fälldes över Håkansson i den tidens ledande fackorgan, Gjallarhornet, blev mycket hård. Den rubricerades ”Fallet Lif-Victoria” — som om det saken gällde var brottslig verksamhet, eller kanske snarare en brottslings verksamhet. Själv bagatelliserar jag det inträffade på följande sätt: ”Visserligen var vad som hände när allt kom omkring inte så farligt. Ett företag gick på knäna och rätades upp. Men det inträffade under en tid när en storm av kritik över ineffektivitet och bristande kostnadsmedvetenhet drabbade livförsäkringsbolagen. Det krävde en syndabock. Den funktionen fick Håkansson fylla.”

Så enkelt var det nu inte. Av Försäkringsinspektionens femtioårsskrift från 1954 framgår att Håkansson ända sedan senare delen av 1920-talet fått upprepade förelägganden att justera Lif-Victorias balansräkning i negativ riktning med anledning av högt bokförda placeringar — för högt bokförda. Men han hade inte varit särskilt samarbetsvillig utan i regel satt sig på tvären. Han hade fått varningssignaler men valde att så långt möjligt ignorera dem. Till detta kommer — som man senare kunde konstatera — att Lif-Victorias relativt penningsslukande försäljningsorganisation inte sålde särskilt bra. Om premieinkomsten kunde te sig tämligen imponerande under de år som föregick 1936 års regimförändring, så var det inte minst en effekt av att Lif-Victoria emottog en femtedel av De Förenades risker i återförsäkring.

Det uttryck jag använt om inspektionsschefen O.A. Åkessons aktionsätt gentemot Håkansson, att det förde tankarna till kattens lek med råttan, är sålunda inte särskilt välfunnet. Av handlingarna i målet — och då inte minst av Åkessons egna tjänsteanteckningar — framgår nog att det här snarare rörde sig om en på goda grunder alarmerad inspektionsscheffs försök att komma till rätta med en företagsledare som inte var särskilt hörsam och som tycktes

FÖRSÄKRINGSHISTORIK



Det är onsdagen den 29 juni 1927. Verkställande direktören i Lifförsäkrings AB Victoria överstelöjtnant **Gustaf Håkansson** (1867—1939) har i anledning av 60-årsdagen just tagit emot personalens hyllningar på kontoret. Han är en varmt avhållen chef, såväl av dem som i enlighet med ett par av hans rekryteringsprinciper återfinns i adelskalender eller officersrulla som av övriga anställda.

Något år senare startar den utveckling — kantad av anmärkningar och förelägganden (eller hot om förelägganden) från Försäkringsinspektionens sida — som skulle leda fram till en allvarlig kris i och därefter rekonstruktion av Lif-Victoria.

oförmögen att inse att hans företag höll på att kana mot ett stup. Alla detaljer åsido var det särskilt ett inslag i Håkanssons policy som visade sig vara mindre välbetänkt. Han placerade en relativt stor del av företagets tillgångar i fastigheter — ja, lät till och med uppföra fastigheter i egen regi. Sådant kan straffa sig, som en eller annan av oss som är här möjligen känner till. Sjunkande fastighetsvärden med ty åtföljande nedskrivningsbehov är inte exklusivt ett 1990-talsfenomen.

Håkansson blev som sagt något av en syndabock när den politiskt inspirerade kritiken

mot — som man ansåg — livförsäkringsbolagens alldeles för kostnadskrävande administration kom till uttryck med början 1935. Men förtjänade han då inte det? Den som besvarar den frågan jakande har i varje fall ett visst underlag för sitt ställningstagande.

En bild i enbart svart är inte trovärdig, inte heller en bild i enbart vitt. Alla människor är en blandning av gott och ont, av förtjänster och brister. Men hur gör man om den gängse bilden av en försäkringsmärkesman är stämd i så mörka färger att man gång på gång ställer sig frågande? Man försöker balansera upp

FÖRSÄKRINGSHISTORIK



Koncernchefen för Sveriges största försäkringsföretag, Thulebolagen, **Alvar Lindencrona** (1910—1981) på sitt tjänsterum, sannolikt någon gång under senare delen av 1950-talet. I bakgrunden en nationalromantisk utsavvning, på skrivbordet en mindre radioapparat av den tidens modell samt en burk med den ivrige piprökarens favorittobak, *Tre nunnor*. Vad tänker han på? Man vet inte, men man anar det värsta.

den, föra in dagar där så är möjligt och retuschera skuggor som ter sig osannolikt mörka. Så tillkom den biografiska studien om Alvar Lindencrona (1910—1981), chef för Thulekoncernen under åren 1947—1964. Blev det fel ändå? Mer än en anser det.

Samtida bedömare betraktade inte sällan Lindencrona som en ond människa. Det finns otryckt material i den saken som på goda grunder aldrig kommer att publiceras. De fall som kantade hans försäkringsmannabana — fallet Segerdahl, fallet Bennich, fallet Düsing, fallet Christoffersson och andra fall —

vittnar om en hänsynslöshet och en likgiltighet för mänskligt lidande, som tedde sig och fortfarande ter sig häpnadsväckande. De mortuis nil nisi bene, heter det. Även Lindencrona fick sin anpart av välvilliga slutomdömen. Så talade exempelvis dåvarande arméchefen generallöjtnant Carl Eric Almgren i en nekrolog om Lindencronas rena händer och rena hjärta. På den punkten har jag satt in en motstöt. Tes, antites. Den som vill kan gärna försöka formulera syntesen. Jag kan det inte.

Företagsledaren Lindencrona har fått en i stort sett välvillig behandling. Han var dyna-

FÖRSÄKRINGSHISTORIK



*"Till flydda tider återgår
Mitt minne än så gärna!"*

*Interiör från Strandvägen 5 B, under åren 1937—1983 de många branschorganisationernas alltmera trångbodda hemvist. Det är på våren 1950, och på stegen står Svenska Försäkringsföreningens bibliotekarie sedan 1938 **Karl Englund** (1878—1960).*

Situationen är dikterad av Gjallarhornsredaktören Åke Grenholm som bestämt sig för bildtexten "Karl Englund idkar högre studier i biblioteket". Det gjorde han väl inte — men han vårdade — med stor kärlek och goda insikter i den tidens biblioteksteknik — intill sin bortgång det mindre forskningsbibliotek han själv byggt upp efter avgången från Allmänna Pension.

misk, han *stod* för ett visst nytänkande. Men om det nu är slutresultatet som främst skall räknas? Lindencrona övertog 1947 Sveriges inte bara största utan också mest välskötta försäkringsföretag, men lämnade 1964 — efter en formidabel felsatsning — efter sig en sakrörelse som var på väg mot konkurs. Kan man då inte hoppa över piruetterna och kort och gott registrera den avslutande och ödesdigra rovan — ödesdiger i den meningen att Thule kom att förlora sin självständighet och Thulenamnet några år därefter att försvinna? Jag kunde det inte.

Englund och Lovén

Två omständigheter förenar Karl Englund senior (1878—1960) och Sven A. Lovén (1879—1961): de var nästan jämnåriga och de avled nästan samtidigt, bägge vid 82 års ålder. Men också en del annat, till vilket det finns anledning att återkomma. Annars var

Englund livman — vd i Allmänna Pensionsförsäkringsbolaget 1915—1936 — och Lovén sakman — vd i bibranschbolaget Fylgia 1908—1928. Englunds främsta insats som branschman var nog annars ett omfattande, mångsidigt och högklassigt författarskap i försäkringsfrågor. Lovén var också en skrivande man, men mindre när det gällde försäkring än när det gällde Afrika (efter en längre forskningsexpedition) och frågor rörande stadsplanering och vård av parklandskap. Litet udda typer bägge två — ett intryck som nog förstärktes när det gick som det gick för dem.

I ett par relativt nya biografier, den ena av R.L. Calder och avhandlande W. Somerset Maughams liv och verk och den andra av Vilgot Sjöman och avhandlande Olle Hedbergs liv och verk, finns en nästan förbluffande parallell. De bägge författarna bönade och bad på var sitt håll vänner och bekanta att

FÖRSÄKRINGSHISTORIK



*"Så sjungen, sjungen sorgsång,
i sorgsna vågor små,
säv, säv susa,
våg, våg slå."*

*Gustaf Fröding tillbringade sina sista levnadsår på Södra Djurgården i Stockholm; och **Sven A. Lovén** blev en av den store skaldens grannar på den kungliga marken. Sommaren 1928 visade sig bli riktigt vacker; och en solig förmiddag står den nyligen omgifte, ännu ej femtioårige försäkringsmannen framför en fotograf utanför sin villa Stora Sjötullen: han är en stilig man med fint skuren profil, och det vet han själv om.*

Fylgias kreditförsäkringsaffärer med det danska bolaget Rossia är nu under granskning av Försäkringsinspektionen; och inom ett halvår har Lovén — trots ett slags frikännande — tvingats lämna vd-befattningen i företaget. Något därefter lämnar han också Stora Sjötullen för att under de många återstående levnadsåren framleva ett liv i skymundan, mot slutet även i skymning.

Mer än en skulle sakna hans framtoning med dess inslag av pojkaktig entusiasm och älskvärd arrogans, medan andra åter drog en suck av lättnad efter demissionen. Lovéns mest bestående insats inom huvudfacket — han var även kommunalpolitiker (h) och estetiskt intresserad stadsbyggnadsdebattör — blev initiativet till Nordiska poolen för luftfärdsförsäkring, från 1926 med poolkontor i Stockholm och, när den var som mest vittförgrenad, med åttiotalet bolag från alla de nordiska länderna som participanter.

FÖRSÄKRINGSHISTORIK

bränna alla brev. I Maughams fall — han hade en vidare kontaktyta än Hedberg — skedde det så demonstrativt som genom ett budskap avtryckt i *The Times*. Han motiverade sin önskan med att det som var personligt tänkt och menat också skulle få förbli det. Men så blev det inte.

I bägge fallen diskuterar biograferna var gränsen skall sättas för den enskildes integritet, när det nu råkar vara så att vederbörande varit vad man brukar kalla en offentlig person och sålunda av mer eller mindre allmänt intresse. Det finns en gräns — men den bör kunna sättas ganska vid, om nu syftet är att söka och analysera sanningen och inte att kamma hem guld genom att avslöja pikantier. Så kan man sammanfatta de bägge levnadstecknarnas syn på saken; och jag är av samma mening.

När det nu gäller Englund och Lovén har kritiken främst skjutit in sig på vissa uppgifter om litet känsliga enskildheter i de bägges liv, utomäktenskapliga förbindelser med större eller mindre anknytning till att de tvingades bort från vd-posten i respektive bolag — i Englunds fall som en direkt effekt, i Lovéns som en litet mera dröjande.

Lovéns fall inträffade 1928, Englunds 1936. Först sålunda Lovén. Han var ursprungligen officer, men fick genom släktskapförbindelser via hustrun i unga år övertaga chefsposten i Fylgia. Han var effektiv som chef och omtyckt på det rent personliga planet. Mot slutet av 1910-talet inträffar så något som har inträffat i otaliga företag: chefen blir far och en ung ogift kvinnlig anställd mor till ett gemensamt barn. Hur förfor man förr i världen när endast *en* abortindikation förefanns, nämligen fara för moderns liv? Och när illegala aborter var förenade med livsfara?

Man kunde föda barnet i Danmark. Inga svenska folkbokföringsmyndigheter inblandade, diskretionen total. Man kunde föda barnet i Sverige och i all tysthet utackordera det, vanligen i en arbetarfamilj och för en kostnad

som vid den här aktuella tidpunkten uppgick till 40 à 45 kronor i månaden. Skalden Hjalmar Gullberg var ett sådant utackorderat barn, i hans fall mot en högborgerlig bakgrund. Vilken handlingslinje följde Lovén?

Han inte bara lät bekantgöra faderskapet, utan han arrangerade dessutom en dophögtid på kontoret, dit väl inte alla Fylgiaanställda — som jag gjorde gällande i min bok — var inbjudna, men dock ett antal. Samtiden blev förskräckt och tog sig för huvudet — och Lovéns anseende skulle aldrig återigen bli vad det varit. Sjuttio à sjuttiofem år senare är det lättare att se Lovéns handlingssätt som ovanligt rakryggat. Den lilla flickan skulle inte bara ha en far och en mor som alla visste var dess far och mor, utan hon skulle också föras in i världslig och kyrklig samfällighet i kretsen av de närmaste, som ju i det här fallet onekligen var Fylgiapersonalen.

Äktenskapsbrottet var väl emellertid ett tecken på att äktenskapet inte fungerade optimalt. 1927 blev det så skilsmässa och 1928 ett nytt äktenskap. Sistnämnda år tvingades också Lovén bort från sitt företag. Det råder delade meningar om huruvida Lovéns privatliv spelade in i det sammanhanget. En kvalificerad gissning är att så sannolikt var fallet; men även att det som uppgavs vara den verkliga orsaken — att Fylgia bedrivit kreditförsäkringsaffärer som stred mot god affärssed — också var den tyngst vägande orsaken.

Nu till Englund, om vilken jag vet det mesta i egenskap av son och namnbärare. Även i det fallet spelar ett äktenskapsbrott en så väsentlig roll i den biograferade personens livslopp, att det knappast kan sopas under mattan. Sommaren 1935 hade Englund råkat en både vackert och avsevärt yngre kvinna. Den inte längre helt unge livmannen greps av en våldsam passion, avspeglad i brev som kan få en att associera till större litteratur än försäkringslitteratur. Vid årsskiftet 1935/1936 var äktenskapsbrottet ett faktum, nio månader och tre veckor senare även faderskapet till ett välkska-

pat flickebarn. Inte heller i det här fallet togs de möjligheter som ändå fanns tillvara för att dölja det inträffade.

En rätt vidlyftig skriftväxling mellan styrelse och vd — som visserligen primärt gällde vad man betraktade som Englunds alltmer förströdda ledning av företaget — ger klart besked om att man betraktade äktenskapsbrottet som en synnerligen allvarlig förseelse. I den mån det kom ut måste det allvarligt skada tilltron till bolagets förmåga att svara för sina förpliktelser gentemot försäkringstagarna — för att nu summera huvudargumentet i den diskussionen. Befängd givetvis — men ett stycke svensk mentalitetshistoria; och givetvis ett led i en maktkamp. Tre hungliga personer väntade om hörnet.

Slutet på historien blev liksom i Lovéns fall avsked med pension, men i det här fallet reducerad pension i utbyte mot att bolaget successivt avlöste den nyblivne pensionären från hans inte obetydliga skulder. (Den ansträngda privatekonomin hade också den blivit ett argument i den ovan nämnda skriftväxlingen.)

Kritiken har riktat in sig dels på att äktenskapsbrottet, dels på att den ansträngda ekonomin förts in i bilden. Bägge företeelserna utgör emellertid så väsentliga inslag i bilden att den dem förutan måste bli alldeles skev. Englund själv gjorde inte heller någon hemlighet av det förstnämnda övertrampet. När det var dags för Svensk Försäkrings-Matrikel 1940 justerade han inte i likhet med en del andra bilden för att den skulle stämma med anständigt folks idiosynkrasier. Där kunde vem som ville läsa: Gift 1937, barn födda 1936 respektive 1938 och 1938 (tvillingar). Fécondité, utbrast en gång den tidigare barnlöse men alltid franskorienterade livmannen när han betraktade de tre små uppkrupna i moderns säng — förmodligen litet förvånad över att livet ändå skulle visa sig vara så givmilt. Det hade det nämligen inte alltid varit.

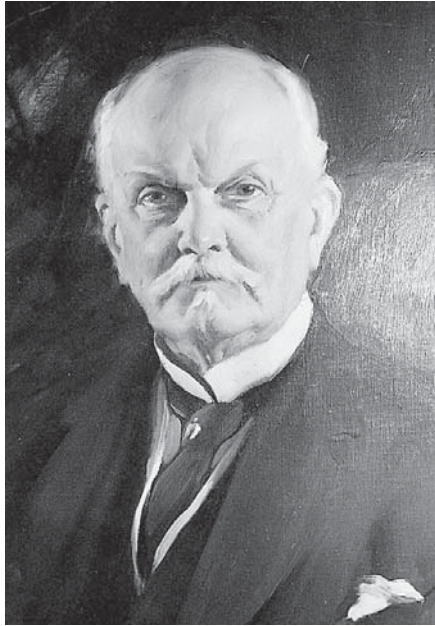
Förr och nu

Alla som läst sin Schopenhauer vet att människans yttersta drivkraft är viljan till liv, till och med den blinda viljan till liv. Och det gäller även enskilda företag, i det här fallet försäkringsföretag. Men som en andra drivkraft kommer viljan att gå med vinst och som en tredje viljan att expandera. Det är om man så vill två sidor av samma mynt. Går man inte med vinst överlever man inte, och kan man expandera blir man i kraft av sin storlek allt mindre en lekboll för krafter man inte kan kontrollera.

Så var det då, och så är det fortfarande. Men det är bara att konstatera att under den här aktuella perioden blev vinnarna i kampen om överlevnad — i den mån den är fixerad vid företagsnamnet och den specifika företagsenheter — färre än förlorarna. Majoriteten av företagsnamn och företagsenheter från låt oss säga 1930 finns ej mera. Den expansion genom fusioner som präglade svensk försäkringsverksamhet främst under 1960-talet har inneburit veritabla massmord på juridiska personer. En omväxlande mångfald har avlösts av fem för gemene man rätt anonyma kolosser och inte så mycket mera. Det är en väsentlig skillnad mellan förr och nu.

Den skisserade utvecklingen har också lett till att ledande försäkringsmän i vår egen tid är långt mindre kända — såväl i som utanför branschen — än en gångens tids många talrika verkställande direktörer för riksbolag, som många av dem gärna ville synas och även gjorde det. De rörde sig inte sällan med en i kraft av kunskaper och ledarförmåga berättigad, mer eller mindre stilla pondus. Många av dem lät sina namn skylta i försäkringstidningen Gjallarhornet respektive Försäkringsförningens Tidskrift (1878—1920) och Nordisk Försäkringstidskrift (start 1921). En del höll föredrag i Svenska Försäkringsförningen — en och annan många föredrag — och spred därigenom glans inte endast över det

FÖRSÄKRINGSHISTORIK



Den på sin tid flitigt anlidade porträttmålaren Ivan Kamkes version av den snart åttioårige **Sven Palme** (1854—1934) fångar väl personligheten hos den mest betydande av svenska försäkringsmän: det vitala, det aktiva, det auktoritativa — och det ända till slutet. Palme tillhörde den storsvenska generationen, men han var därtill en nordist som få och en internationalist som ingen. Nu har han för några år sedan lämnat den direkta ledningen för Thulegruppen till sonen Gunnar Palme och nöjer sig med att svinga ordförandeklubban i gruppens bolag. Han har också för några år sedan lämnat ordförandeposten i Svenska Försäkringsföreningen, som han då innehåft i 27 års tid — ett oslagbart rekord. Han har just återkommit från den tolfte internationella aktuarietkongressen i Rom, nu som alltid som inofficiell ledare

för den relativt manstarka svenska deltagarskaran. Slutet — i augusti 1934 — kom snabbt, efter endast två tre veckors sjukdom. Det ansågs stilenligt. "Han kunde icke tyna bort, blott falla kunde han."

egna namnet utan även över företagsnamnet. När såg man senast Björn Wolrath, Björn Sprängare, Hans Tidlund, Jan Gunnar Persson och Lars Rosén i de funktionerna? Nå, det är kanske inte så lätt att ägna sig åt friåkning när figuråknigen tar så mycket av ens tid och kraft i anspråk!

Hur förändringens vindar har blåst exemplifieras kanske allra bäst genom den förändringens vind som blåst genom just Svenska Försäkringsföreningen, stiftad 1875. Inledningsvis och långt fram i tiden var samman slutningen i fråga en förnäm diskussionsklubb för exklusivt försäkringsfolk, men samtidigt lobbyorganisation för branschintressena i stort. Diskussionsklubben har demokratiserats och breddats på ett sätt som skulle ha

fått de fem stiftarna att svimma av häpnad; och lobbyverksamheten har alltsedan 1937 varit en huvudvärk för Svenska Försäkringsbolags Riksförbund/Sveriges Försäkringsförbund. Denna utveckling har emellertid inte varit helt av godo. Den möjlighet att fördjupa sig i och ta ställning till ledande branschföreträdares resonemang och ställningstaganden, som de i FT respektive NFT publicerade stenografiska referaten förmedlade, finns inte längre. Den tidens maktutövning i branschen var på ett helt annat sätt öppen och påverkbar än våra dagars. Å ena sidan sålunda en viss demokratisering, å den andra en påtaglig elitisering.

Avslutningsvis så några ord om fotfolket, de vilkas antal i dag är 20 gånger större än för

FÖRSÄKRINGSHISTORIK

90 à 100 år sedan. De har successivt fått det bättre lönemässigt och arbetsmiljömässigt. Men de har med början under senare delen av 1980-talet också fått uppleva någonting som aldrig tidigare förekommit i svensk försäkring: friställningar en masse. Det problemet hade aldrig företagsledarna bland de femtio försäkringsmärkesmännen att tampas med — snarare motsatsen: att få tag i duktigt folk, varvid särskilt 1950- och 1960-talen kännetecknades av en stundom svår personalbrist. Och många menar att den utveckling mot färre anställda i de stora koncernerna vi nu upplever är en utveckling som har långt kvar till dess botten är nådd.

En dyster slutvinjett — men dock en slutvinjett!

Trodde föredragshållaren. Men en diskussion utspänn sig efter föredraget, en diskussion vars sista inlägg formulerades av advokaten Claës Palme, son till Thulechefen Gunnar Palme (1886—1934) och sonson till Thulechefen Sven Palme (1854—1934), den sistnämnde en man vars dominans inom svensk försäkring var nästintill total under 1900-talets tre inledande decennier. Det blev ett bidrag till svensk försäkrings personhistoria, som på ett eller annat sätt bör räddas undan glömskan. Så här — på ett ungefär — föll orden:

”Farfar — inte bara stor utan även storvuxen — hade på väg från kontoret på Kungsträd-

gårdsgatan 8 till lunchen på Sällskapet med adress Arsenalsgatan 7 sin vana trogen klivit rätt ut i gatan med den höjda spatserkäppen som stoppsignal för trafik i alla riktningar. Ett blomsterbud på cykel uppfattade inte den bjudande gesten utan cyklade helt oförskräckt över tåhättorna på Sven Palmes skor (storlek 48). Den förutvarande artillerilöjtnanten, nu i 75-årsåldern, reagerade blixtnabbt. Han vände sig 90 grader i trafikens riktning och gav med käppen den unge floristassistenten ett så hårt rapp över rygglutet att denne störtade i gatan — för att sedan med styrstången i ena näven och blomsterkvasten i den andra lubbande försvinna bort mot Nybroplan. En polis stod i gathörnet, 15 meter från händelsernas centrum. Palme stegade fram till polisen, spände ögonen i honom och yttrade:

— Tack, konstapeln, tack.”

För vad då? För att han inte blev uppskriven, med ty följande åtal för misshandel på öppen gata som konsekvens? Se där ännu ett problem (låt vara av föga strategisk betydelse) för försäkringshistorikern!

Den som önskar erhålla "Skandiamän och andra försäkringsmän 1855—1970" kan antingen kvittera ut ett exemplar kostnadsfritt i receptionen till Skandias huvudkontor på Sveavägen 44 eller också beställa boken skriftligt från Förlagstjänsten, Skandia, S-103 50 Stockholm.